

PROČITAJ KNJIŽEVNA
REMEK-DJELA
NA BRZAKA I BEZ MUKE!

Fjodor Mihajlovič Dostojevski

DŽEPNI KLASICI UKRATKO

Zločin i kazna

OPUS GRADNA

FJODOR MIHAJLOVIČ DOSTOJEVSKI

ZLOČIN I KAZNA

Prepričala: Talia Bertol

OPUSGRADNA

Zagreb, 2017.

BIBLIOTEKA DŽEPNI KLASICI UKRATKO

Fjodor Mihajlovič Dostojevski

Zločin i kazna

UREDNIK

Mladen Janković

Copyright © Opus Gradna j.d.o.o. 2017.

Sva prava pridržana. Ni jedan dio ove knjige ne smije se koristiti bez dopuštenja vlasnika autorskih prava, osim u slučaju novinskih osvrti i stručne kritike.

ISBN 978-953-8124-05-1

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000957322.

*“Ljubiti nekog čovjeka znači vidjeti ga
tako kako ga je Bog zamislio.”*

PRVI DIO

I.

Početak srpnja, predvečer, jedan je mladić izašao iz svoje sobe, koju je unajmljivao u S...skoj ulici, i krenuo ulicom prema K...nu mostu.

Nasreću, izbjegao je susret s gazdaricom. Njegova soba bi se više mogla smatrati ormarom nego stanom i nalazila se u potkrovlju visoke četverokatnice. Gazdarica je iznajmljivala sobu uz poslugu i objed te je stanovala kat niže. Svaki put kad bi izlazio na ulicu, morao je proći kraj njezine kuhinje koja je gotovo uvijek bila otvorena prema stubištu. Mladića bi obuzimao neki bolan osjećaj, kojeg bi se sramio i zbog kojeg bi mu bilo nelagodno. Dužan joj je do grla i svakako nije želio susret se s njom.

Nije on bio strašljiv, dapače; ali već poduže vrijeme je razdražljiv i napet i toliko je zadubljen u sebe da izbjegava sve ljude, a ne samo gazdaricu. Međutim, ovaj ga je put pomisao na susret s njom prenerazila.

“Na takvo što bih se odvažio, a bojim se ovakvih sitnica! Zašto ja sad idem? Jesam li sposoban za to? To ne može biti ozbiljno, to su samo igrarije!”

Vani je bilo strašno vruće i sva ta zapara i poznati ljetni smrad mladića su još više potresli. Na licu mu se vidjelo gađenje. Inače, bio je on posebno lijep, tamnih očiju i tamnoplave kose, visok, vitak i stasit. Bio je odjeven u dronjke, ali u ovoj gradskoj četvrti teško je začuditi nekoga odjećom. U mladićevoj duši bilo je toliko prijezira da se nije ni najmanje sramio svoje odjeće.

Kako se približavao golemoj kući, postajao je sve nervozniji. Bilo mu je drago što je u cijeloj kući, koja je bila nastanjena svakojakim obrtnicima – krojačima, bravarima, kojekakvim Nijemcima, djevojkama koje prodaju svoje tijelo i malim činovnicima, prošao nezapaženo kad je ušao. “Ako se već sada bojim, što bi bilo kad bih zaista učinio *ono?*” Pozvonio je i zadržtao kad je čuo zvuk zvona. Starica je prvo odškrinula rata, a kad je prepoznala studenta Raskoljnikova, otvorila ih je širom te on uđe. Bila je to sitna baka od šezdesetak godina, suha i sitnih zlobnih očiju, malo šiljatog nosa i plave prosijede kose. Kad je ušao, mladić je osjetio kako ga gleda s nepovjerenjem, pomislio je kako je možda uvijek takva, samo je tek sada to primijetio.

Raskoljnikov je ušao u malu sobicu i brzo je pogledao pokušavajući zapamtiti razmještaj namještaja. U sobi nije bilo ništa posebno; žute tapete, muslinski zastori, staro pokućstvo od žutog drveta, sve je bilo čisto i blistalo. “Za to je sigurno zaslužna Lizaveta”, pomislio je mladić.

“Što želite?” progovorila je starica.

“Donio sam zalag, evo!” rekao je Raskoljnikov i izvadio iz džepa stari srebrni sat s globusom na zaklopcu.

“Pa i vašem zadnjem zalogu je rok, prekjučer je prošlo mjesec dana.”

“Platit ću vam, strpite se!”

“Bit će onako kako ja budem htjela, gospodine.”

“Koliko mogu dobiti za sat, Aljona Ivanovna?”

“Svašta donosite i uglavnom ništa ne vrijedi, rubalj i pol!”

“Rubalj i pol?!”

“Kako želiš.”

Ona mu je opet pružila sat, a on ga je uzeo i toliko se rasrdio da je odmah poželio otići, ali se sjetio da je ionako došao radi nečeg drugog.

“Dobro!”

Starica se mašila u džep po ključeve pa otišla u drugu sobicu iza zastora. Raskoljnikov je ostao sam i radoznao je prisluškivao i smišljao gdje bi mogla držati novce. Starica se vratila iz sobe i dala mu samo rubalj i petnaest kopjejacka zbog prijašnjih zaduženja. Mladiću je to bilo malo, ali nije se htio prepirati i uzeo je novce.

“Možda ću vam ovih dana donijeti jednu srebrnu dozu za cigarete... Inače, vaše sestrice nema?” zapitao je slobodnije na putu prema izlazu.

“Pa što će vam ona, gospodine?”

“Ma ništa, samo sam pitao, a vi odmah tako... Zbogom Aljona Ivanovna!”

Izašao je posve zbunjen i kad je napokon bio na ulici, uzviknuo je:

“Ajme kako je sve to odurno! Kako mi je to moglo pasti na pamet? Evo na što je prikladno moje srce! Gnjusno, prljavo, gadno! A ja cijeli mjesec...”

Tolika odvratnost ga je preuzela da nije znao kuda bi sam sa sobom. Teturao je ulicama kao pijan i odjednom

se našao pred krčmom. Odlučio je ući, iako do tada nije imao naviku zalaziti u krčme. U krčmi je bilo malo ljudi.

II.

Njegovu pozornost privukao je gost koji je sjedio sâm i bio nalik na otpuštena činovnika. Imao je više od pedeset godina, bio je srednjega stasa, prosijed i lica podbuhla od alkohola. U pogledu je imao i nešto razumno i nešto bezumno. Lice mu je bilo obrijano, prema činovničkom običaju, a imao je i ozbiljne manire. Uperio je pogled u Raskoljnikova i odlučno progovorio:

“Smijem li vam se obratiti s jednim pristojnim razgovorom? Uočavam u vama čovjeka naobražena i nenaviknuta na piće. Oduvijek sam cijenio obrazovanost, ja sam titularni savjetnik. Marmeladov, to mi je prezime. Jeste li ikad služili?”

“Ne, ja sam na studiju...” odgovori mladić.

Marmeladov je govorio jasno i žustro, povremeno je zapinjao u govoru, ali to nije neobično jer je bio pijan. Salijetao je Raskoljnikova nekako čak i požudno.

“Veseljače”, rekao je glasno krčmar. “A zašto ti ne radiš, zašto ne služiš ako si činovnik?”

“Zašto?” obratio se čovjek Raskoljnikovu, “Zar meni nije teško što se stalno povlačim od jutra do sutra? Kad je gospodin Lebezjatnikov prije mjesec dana istukao moju suprugu, dok sam ja ležao mrtav-pijan, zar mi nije bilo teško? Moja supruga, Katerina Ivanovna, časnička je kći i obrazovana, sve bih dao kad bi me požalila! Ona je velikuđušna, ali nepravedna... Ali ne! Sve je to uzalud i često su

me već žalili, ali ja sam po naravi skot! Znete li, gospodine, da sam ja propio i njezine čarape? Njezin poklonjeni rubac isto sam propio, živimo u hladnoj rupčagi, ona je prozebla i kašlje. Troje malene djece imamo, a ona radi od jutra do mraka. Slaba je i naginje na sušicu, a ja što više pijem, to više to predosjećam. Zato i pijem, kako bih našao smilovanje i osjećaj, želim dvostruko patiti. Čim ste ušli, uočio sam vaš jad i zato sam vam se obratio, jer kad pričam o svojem životu, tražim osjećajna i obrazovana čovjeka, a ne ove dangube. Dakle, moja supruga je odgojena u gubernijskom plemićkom internatu i bila je veoma uspješna. Uzeo sam je kao udovicu, s troje male djece. Za prvog se muža udala i pobjegla zbog ljubavi, na kraju je on sve prokockao i umro. Ponekad ju je i tukao. Ostala je sama, svi su je se odrekli. Ja sam isto bio udovac i imam ženinu kćer od četrnaest godina. Zaprosio sam Katerinu Ivanovnu i možete li zamisliti taj očaj kad je ona, onako pametna i odgojena, pristala poći za mene! Plakala je i ridala, ali je pristala! Godinu dana sam vršio dužnost i nisam ni dirnuo u piće. Onda sam izgubio službu, i to ne svojom krivnjom, pa sam onda opet počeo piti! Prije kojih godinu dana stigli smo u ovu velebnu prijestolnicu i tu sam opet dobio službu, ali je opet i izgubio. Sad sam je izgubio svojom krivnjom. Stanujemo u rupi kod Amalije Fjodorovne Lipevehzelj, grozno je ondje. Od čega i kako živimo, ne znam. U međuvremenu je moja kći od žene iz prvog braka odrasla i silno je propatila od maćehe, ali o tome ne bih. Nikakav odgoj ili obrazovanje nije imala, a možete zamisliti koliko može zaraditi siromašna djevojka čestitim poslom? Katerina joj je zamjerala što živi kod nas besplatno, a ne donosi novac

u kuću i tako ju je jednom prilikom Sonja pitala zar da se bavi takvim nečasnim poslom, a Katerina joj je podrugljivo odgovorila: ‘Čemu se čuvati?’. Ali nemojte njoj zamjeriti, nije to rečeno baš pri zdravoj pameti. I tako je Sonja otišla od kuće i vratila se u devet sati s trideset srebrnih rubalja, položila ih je na stol i legla u postelju. Cijelu večer su njih dvije spavale zajedno zagrljene i plakale... A ja sam ležao mrtav-pijan... Otad moja kći ne živi kod nas jer je morala uzeti žutu cedulju za prostitutke, Amalija Fjodorovna joj ne dopušta, pa i gospodin Lebezjatnikov... Zbog Sonje se i dogodilo ono između Katerine i njega. Isprva je salijetao Sonječku, a poslije se pravdao da što bi on radio s njom? I Katerina ju je branila. Sad Sonja živi kod krojača Kaper-naumova. Sljedeći dan sam otišao kod preuzvišenog Ivana Afanasjeviča koji me vratio u službu. Kakva je to sreća bila kad sam se vratio kući s vijesti da me primio! Prije pet tjedana je to bilo, kao u raju! Svi su se dobro slagali i pazili na mene... Vama je možda smiješno što vam dosađujem pojedinostima iz svojega života, ali meni to nije smiješno! Cijeli dan mojega rajskog života proveo sam sanjareći kako će sve biti u redu, kako ću Sonju vratiti iz te sramote u obitelj, a sljedeći dan, nakon svega toga, ukrao sam Katerini Ivanovnoj ključ i uzeo sve što je preostalo od plaće, i eto, sve je planulo! Peti dan nisam doma, traže me, služba je gotova, svemu je došao kraj! Danas mi je Sonja dala novac za ovo piće. Tko bi poželio ovakvoga poput mene? Je li vam žao mene ili nije? He-he-he!”

“A zašto bi tebe tko žalio?” pitao je krčmar.

Zaorio se smijeh i svi su se rugali otpuštenom činovniku.

“Doći će jednom onaj koji sve oprašta i onaj koji je jedini sudac, on će svima oprostiti i svi ćemo pasti ničice i sve ćemo razumjeti! Gospode, dođi kraljevstvo tvoje!” uzviknuo je Marmeladov.

“Hajdemo. gospodine, odvedite me do moje kuće, Koselova kuća, dvorište”, najednom će Marmeladov.

Kad je Katerina vidjela Marmeladova kako kleči na pragu, vrisnula je.

“Jesi li se vratio? Robijašu, gdje ti je odjeća? Gdje su novci, zar si sve propio?” vikala je Katerina Ivanovna i pokušala pronaći novce u njegovim džepovima. Probudila je i djecu koja su počela plakati.

“Sve si popio, a vidiš da djeca nemaju što jesti, gola su, nemam ih u što odjenuti! I ti si sigurno s njim pio!” Katerina Ivanovna obušila se i na Raskoljnikova.

Raskoljnikov nije ništa uzvratio, već je požurio otići. Pri odlasku je zgrabio iz džepa novce te ih ostavio na prozoru, možda pomognu Marmeladovljevoj obitelji. Kasnije je požalio: “Njima dajem, a ni sam nemam, oni barem imaju Sonju... Ta i Sonji treba za pomade, skupo je stoji ta čistoća.”

III.

Sljedeći dan Raskoljnikov se probudio kasno. Ogleđao se po svojoj malenoj sobici oblijepljenoj prašnjavim tapetama. Sve je izgledalo tjeskobno i maleno. Pokućstvo su činile tri stare stolice, stol i divan koji je njemu služio kao krevet.

Raskoljnikov se stvarno zapustio, ali to mu je otuđenje od svijeta i povlačenje odgovaralo. Gazdarica mu već dva

tjedna nije poslala jelo, ali on se ne namjerava prepirati s njom. Nastasji, jedinoj kuharici i sluškinji, to je i odgovaralo, povremeno bi ga samo posjetila. Ona ga je sad i probudila.

“Još spavaš? Donijela sam ti čaj, vjerojatno si i gladan!” viknula je, “Praskovja Pavlovna te želi tužiti, ne plaćаш, a ni iz stana ne ideš! Ti si se tu izvalio i više ništa ne radiš!”

“Ja radim!” odgovorio je Raskoljnikov otresito.

“Ma što ti radiš... Inače, zaboravila sam, jučer je stiglo pismo za tebe, ne znam od koga je.”

Pismo je bilo majčino, iz R...ske gubernije, Raskoljnikov je problijedio i srce mu se stegnulo. Potjerao je Nastasju i počeo čitati dugačko pismo.

“Mili moj Rodja, već dva mjeseca se nismo čuli, ali ti mi sigurno to ne zamjeraš. Znaš da si jedini meni i Dunji. Neopisivo mi je bilo kad sam saznala da si odustao od fakulteta jer se nemaš kako uzdržavati. Sad ti napokon mogu poslati novce i napokon ti se mogu pohvaliti dobrim vijestima. Dunja već mjesec i pol živi kod mene i nećemo se rastajati! Kad si mi zadnji put javio kako si čuo da Dunja živi u prostaštvu kod Svidrigajlovih, nisam ti mogla reći istinu. Ukratko, Svidrigajlov se pomamio za Dunjom, a to je prikrivao prijezirom prema njoj, na kraju se nije mogao suzdržati pa joj je svašta obećavao kako bi pobjegla s njim! Ona nije mogla otići od njih zbog duga, na koji se obvezala čim je došla k njima. Supruga Svidrigajlova, Marfa Petrovna jednom je prilikom čula svojeg supruga kako nagovara Dunječku da pobjegne s njim i sve je krivo razumjela pa je za sve okrivila Dunju! Čak ju je udarila i poslala na seljačkim taljigama meni u grad. Cijeli mjesec grad je brujaо o nama! Svi su nas se odrekli

i otuđili se od nas, a za sve je bila kriva Marfa Petrovna koja se trudila okaljati Dunjino ime. Na kraju se Svidrigajlov smekšao i sve priznao Marfi Petrovnoj. Objasnio joj je kako Dunja nije ništa kriva, pokazao joj je i pismo u kojem je Dunja pisala kako njegovo ponašanje nije primjereno, s obzirom na to da ima obitelj i suprugu koju ne poštuje. Marfa se pokajala i sad hvali posvuda Dunju, svima pokazuje njezino pismo i govori kako je ona poštena i časna djevojka. Možda čak i pretjeruje s tolikim izljevima dobročinstva i hvaljenjem. Dunjina čast je vraćena i, možeš li zamisliti, zaprošena je i već je pristala! Valjda se ne ljutiš na nas što ti tek sad javljamo i što nisi sudjelovao u odluci. On je dvorski savjetnik Petar Petrovič Lužin i daleki je rođak Marfe Petrovne. On je osiguran čovjek, marljiv i pristojan, ima četrdeset pet godina, ugodne je vanjštine, ali pomalo mrk i ponosit. Nemoj suditi o njemu preneglo ako ti se odmah ne sviđa! On je razborit i uman, tako mi je rekla tvoja sestra. Meni se na prvu činio nekako grub, pri drugom našem susretu rekao je kako muž ne treba biti obvezan ženi i kako žena treba smatrati muža dobročiniteljem te kako se on odlučio uzeti čestitu ženu bez miraza. Ja sam se požalila Dunji kako mi se to činilo grubim, ali ona je odgovorila da su to samo riječi, a ne djela. Znaš nju, poštena i razborita te može mnogo toga podnijeti! On sad dolazi u Peterburg i namjerava ondje otvoriti odvjetničku kancelariju, Dunja i ja već imamo plan kako bi ti mogao raditi kod njega i pomagati mu. Već smo mu to natuknule. Razmišljala sam kako je kad se oni presele najbolje da ja živim sama, ali negdje u vašoj blizini, možda nam i Petar Petrovič pomogne kad

shvati koliko nam svima znači biti zajedno! Za kraj pisma sačuvala sam ti ono najljepše, nakon tri godine napokon ćemo se sastati nas troje! Dunja i ja uskoro dolazimo u Peterburg, sve još zavisi o Petru Petroviču i kako će se snaći u Peterburgu, on želi požuriti vjenčanje. Dunja ti se iznimno raduje, ona s ovim pismom nema ništa, samo ti poručuje kako ti toliko toga želi ispričati. Sad kad se ona udaje, kredit mi je narastao pa ću ti lakše poslati još više novaca, poslala bih ti i više, ali moram misliti na putne troškove, put nas neće puno stajati, Petar Petrovič platit će dio puta. Dosta je, neću ti više pisati. Mili moj Rodja, grlim te do sljedećeg našeg viđenja. Voli Dunju, ona je anđeo i ti si nama sve! Moliš li se Bogu kao i prije? Nadam se da nije u tebe ušlo moderno bezvjerje. Doviđenja dragi, grlim te bezbroj puta.

Tvoja zauvijek

Puljherija Raskoljnikova

Cijelo vrijeme dok je čitao pismo, Raskoljnikovo lice bilo je u suzama. Kad je pročitao pismo, postalo mu je tjeskobno u toj malenoj žutoj sobici i otišao je iz stana.

IV.

Pismo ga je izmučilo i u jedno je bio siguran: “Do toga braka neće doći dok sam ja živ!”

“One mene žele prevariti”, mrmljao je u sebi, “još se ispričavaju kako me nisu pitale za mišljenje! Znam ja o čemu Dunja želi sa mnom toliko razgovarati! Sve si mislim koliko su njih dvije bile iskrene ovih dana jedna prema drugoj! Pomamile su se kako je dobar gospodin Lužin,

čim će im platiti prtljagu za put! A s čim ona misli ići u Peterburg? Od čega će tu živjeti? Ma, mami se i ne čudim, ali Dunja! Ona ga je prozrela, ali ipak ide za njega! Sve je meni jasno, ona će sve prodati i podnijeti radi plemenita cilja, a ovaj put taj cilj sam ja i moja budućnost. Sve je ona isplanirala, on će me uzdržavati na studijima, postat ću mu ortak u kancelariji, kasnije ću biti bogat i uspješan! A i majka će sve dati za mene! Pa tko zna, možda Dunja ne bi zazirala ni od Sonjine sudbine! Kao da je njezin brak s Lužinom manje gadan od Sonjina posla. Do te žrtve neće doći! A kako ja to mislim spriječiti? Kako ću ih ja zaštititi od Svidrigajlova i sličnih? Posvetit ću im život, završiti studij i sve učiniti boljim? To sam si već obećavao...”

Mučila su ga ta pitanja, čak je nekako i uživao u tome, sve to ga je morilo prije, a sad se prepustio, trebalo je što prije nešto poduzeti, ili...

“Ili se ubiti, prigušiti u sebi sve i svega se odreći!”

U glavi mu je sinula misao, sjetio se onoga. To je do nedavno bila samo sanjarija, a sad ju je spoznao u nekom novom i groznom obliku.

Dok je hodao gradom, dogodio mu se mali incident. Primijetio je djevojku koja je zaokupila njegovu pozornost. Bilo je nešto neobično na njoj. Nakon nekog vremena shvatio je da je pijana i da tetura. Bila je mlada, imala je svega šesnaest godina i sjela je na klupu na kojoj se on mislio odmoriti. Nije pazila na svoje ponašanje i očito nije bila u potpunosti pri svijesti. Raskoljnikov je uočio kako na suprotnoj strani ulice neki čovjek promatra djevojku i očito joj želi pristupiti. To ga je razljutilo i pristupio je gospodinu, pokušao ga je napasti, ali čovjeka je to razbjesnilo. Redar ih je primijetio i pokušao razdvojiti.

Raskoljnikov je redaru objasnio kako je djevojka na klupi očito pijana i da joj nije dobro, haljina joj je razderana, neprimjereno je otkrivena, a čovjek kojeg je napao očito je pokušao iskoristiti djevojku. Kad su pitali djevojku gdje živi i kako da je odvedu doma, ona je samo govorila: “Fuj bestidnici jedni, oni me napastuju!” Na kraju je ustala i otišla istim putem kojim je i došla. Redar je vidio kako je čovjek koji ju je pokušao iskoristiti otišao te je pošao za njim, a Raskoljnikov mu je neočekivano viknuo: “Ma pustite ga! Čemu? Pa neka se zabavi.” Redaru ništa nije bilo jasno, a Raskoljnikov mu se samo nasmijao.

Nakon tog incidenta Raskoljnikov je nastavio hodati ulicama. Lutajući, odjednom je shvatio da ne zna kamo ide. “Razumihinu sam pošao”, pomisli iznenada. “Otkud mi on sad na pameti?”

Razumihin je bio njegov bivši kolega sa sveučilišta, Raskoljnikov nije imao mnogo prijatelja, ali s njim se nekako združio, bio je otvoreniji i razgovorljiviji s njim nego s ostalim kolegama. Razumihin je bio veseo i društven čovjek, dobar i pametan, ali pomalo priprost. Bio je naočit, visok, crn, mršav, ali i snažan. On u životu nikad nije posustajao i znao je ispuniti ono što bi naumio. I on je napustio fakultet kao Raskoljnikov i sam se uzdržavao radeći koješta i uvijek je pomagao Raskoljnikovu nudeći mu razne poslove.

V.

“Mogao bih ga moliti za neki posao, instrukcije... Ali koliko mi to može pomoći? Ma možda bolje da ne idem, otići ću sutra nakon *onoga*.”

Lutao je ulicama i na koncu, razbijajući um pitanjima i mislima, posve iznemogao, skrenuo je s puta, ušao u šikaru i zaspao na travi.

Sanjao je strašan san koji se događao u njegovu djetinjstvu. S ocem je išao u grad i prolazili su pored jedne krčme. Nije volio prolaziti onuda jer su ga plašili pijani i razvratni ljudi koji bi često razbijali i svadali se. Primijetio je jednog pijanca, Mikolku, kako utovaruje ljude na taljige koje je vukao mali riđasti konj koji nikako nije mogao vući toliko ljudi, ali Mikolka nije odustajao. Svi su mu govorili kako je konj premalen i kako dugo nije vukao taljige, a pogotovo toliki teret na njima. Mikolka se sve više ljutio na konja jer nije mogao vući toliko ljudi i krenuo ga je tući. “Ubit ćeš konja!” vikali su svi, ali su se i smijali jer su bili jako pijani i raskalašeni. “Vući će ona! I to kasom!” odgovarao je Mikolka i mlatio nedužnu životinju. Konj je pokušavao i zapomagao, ali zaista nije mogao potegnuti. Na kraju su se još neki seljaci pridružili Mikolki i nastavili tući životinju. Mikolka nije odustajao i na kraju je izmlatio konja do smrti. “Tatice, tatice, zašto tuku konja?” vikao je maleni Rodion Romanovič. “Pijani su i ludi, nije naša stvar...” odgovorio je otac i povukao sina. Kad se Raskoljnikov probudio, bio je zahvalan što je to san, cijelo tijelo ga je boljelo, a u glavi mu je bio kaos.

“Bože! Zar ću zbilja udarati sjekirom po njenoj glavi i sakrivati se sav slijepljen u krvi? Što mi je? Još jučer, pri *pokusu*, shvatio sam da to ne mogu izdržati! Gospode, pokaži mi put!”

Kad je poslije razmišljao o tom danu i svemu što mu se onda dogodilo, nije mu bilo jasno zašto se nije onakav jadan vratio kući najkraćim putem, već je išao onim du-

žim preko Sijenskog trga. Upravo ta odluka bila je sudbomosna za njegov daljnji život.

Bilo je oko devet sati kad je prelazio preko trga, i baš na uglu K...e ulice neki građanin i njegova žena zastali su da porazgovaraju sa znanicom koja im je pristupila. Bila je to Lizaveta Ivanovna, mlađa sestra Aljone Ivanovne. Raskoljnikov je sve znao o njoj, bila je visoka i nezgrapna djevojka, tiha i plašljiva, pomalo glupava, a imala je oko trideset pet godina. Bila je u potpunosti pod utjecajem svoje sestre koja ju je ponekad čak i tukla.

Prolazeći pored njih, Raskoljnikov je iz razgovora naučio kako Lizaveta sutra točno u sedam sati neće biti kod kuće i kako će njezina sestra *biti sama*.

Kad je ušao u svoj stan, Raskoljnikov ni o čemu više nije razmišljao, bio je svjestan da je za njega sad sve odlučeno.

VI.

Kasnije je Raskoljnikov saznao zašto su onaj građanin i njegova supruga pozvali Lizvetu, željeli su prodati neke stvari i ona im je trebala pomoći u tome.

U posljednje vrijeme Raskoljnikov je postao praznovjeran, a uvijek je bio pomalo sklon da u nečemu vidi tajnovitost i povezanost. Zimus mu je poznanik Pokorev tijekom jednog razgovora spomenuo adresu Aljone Ivanovne, ako će trebati što založiti. Prije mjesec i pol založio je kod nje zlatni prsten s tri crvena kamenčića koji mu je sestra darovala pri rastanku. Kad je prvi put upoznao stariću, odmah je izazvala nekakvo gađenje u njemu. Dobio

je dvije banke i putem je svratio u neku krčmu. Neobična misao kolala mu je u glavi i zaokupljala ga.

Za drugim stolom, pokraj njega, sjedili su jedan student i časnik. Pričali su o Aljoni Ivanovnoj. Raskoljnikovu je to bilo neobično: maloprije je bio kod nje, a oni upravo pričaju o njoj. Student je pričao svakakve pojedivosti o starici.

“Uvijek od nje možeš dobiti novce, bogata je i ništa ne odbija, samo zna biti pakosna i strahovita, ako samo malo zakasniš, sve propada...”

Nadalje je student pričao o Lizaveti. Raskoljnikov je sve saznao o njoj. Da je mlađa polusestra od druge majke, da ima trideset pet godina, da pomaže oko svega sestri i daje joj svu zaradu. U staričinoj oporuci ništa joj nije ostavljeno, samo pokretnine i namještaj. Svi novci namijenjeni su manastiru u N...skoj guberniji. Student je ismijavao Lizavetu, govorio je da je nakaza, nezgrapna i visoka, ružnih nogu, ali lijepog lica i osmijeha, pa se mnogima sviđa jer je mirna i sa svime zadovoljna.

“Sviđa mi se zbog svoje posebnosti, ali znaš što? Ja bih tu babu ubio i opljačkao i ne bih imao nikakvu grižnju savjest.”

Raskoljnikov je protrnuo. Kako je to bilo čudno!

“Naravno da se šalim, ali s jedne strane ona je zločesta, besmislena, glupa i bolesna starica, koja nikome ne koristi, dapače, nosi samo štetu, a i ionako će uskoro umrijeti. Razumiješ?” nastavio je student. “A s druge strane toliko tog dobrog bi se moglo učiniti njezinim novcem! Kada bih pomogao čovječanstvu i činio tim novcem opće dobro, ne bi li se to zlodjelo poništilo? Jedna smrt i toliko

života u zamjenu! Ona nije vrijedna života! Samo šteti drugima!”

“Da, to je istina, ali što ti tu možeš?” rekao je časnik.

Raskoljnikova je sve to uzrujalo. Sve je to slučajnost, ali zašto baš sad, kad ga *takve misli* zaokupljaju? Taj slučajan i nebitan razgovor utjecali su na daljnji razvoj događaja...

Kad se vratio sa Sijenskog trga, legao je na divan i zaspao neobično dugo. Nastasja je ušla u njegovu sobu, jedva ga je probudila. Taman je jeo ono što je Nastasja donijela, kad je začuo zvono sata. Kako je mogao sve prespavati i ne pripremiti se? Prvo je napravio petlju od stare košulje i prišio je na široku ljetnu kabanicu, s unutarnje strane, ispod lijevog pazuha. To je bio njegov izum, jer ne može nositi sjekiru po ulici, ovako je objesi za petlju pa se ne vidi ispod njegove široke kabanice. Kad je s time završio, izvukao je *zalog*, koji je zapravo bio lažna tabakera napravljena od daščice i željezne pločice. To je zamotao u bijeli papir i zavezao tako da je teško odmotati.

Sjekiru je trebao ukrasti iz kuhinje, koju je Nastasja uvijek držala širom otvorenu. Raskoljnikov je računao na to da Nastasja tad neće biti ondje, ali zaprepastio se kad ju je vidio u kuhinji kako prostire rublje. To ga je strašno uzrujalo: “Kako sam uopće mogao misliti da neće biti unutra? Kakvu priliku sam propustio!”

No kad je prolazio pored pazikućine sobe, ugledao je unutra sjekiru. Pazikuće nije bilo i Raskoljnikov je uzeo sjekiru koja se nalazila ispod klupe, između dvije cjepanice.

Hodao je ulicom mirno i ozbiljno. Nije se obazirao ni na koga. Prije je mislio kako će se bojati, ali nije se bojao,

razmišljao je o stvarima koje ga okružuju. Odjednom je bio ispred njezine kuće i shvatio je da je već sedam i pol.

Prošao je kroz vrata neprimjetno i nikoga nije susreo na stubama. Odjednom se našao ispred vrata. “Možda bih se trebao vratiti, jesam li blijed? Uzrujan? Ona je nepovjerljiva... Trebam li pričekati?” Pozvonio je dva puta. Nitko nije otvarao, no odjednom je čuo kako nešto šuška s druge strane vrata. Pozvonio je treći put. Kad je razmišljao kasnije o tome, taj trenutak mu se urezao u pamćenje. Čuo je kako se pomiče zasun.

VII.

Vrata su se odškrinula i Raskoljnikov je učinio glupu pogrešku. Pomislio je kako će se starica uplašiti, te Raskoljnikov primi vrata i povuče ih prema sebi kako ih ona ne bi opet zaključala. Gotovo je staricu izvukao van, a kad je vidio da ne pušta, krenuo je prema njoj, na što je ona preplašeno odskočila.

“Dobra večer, Aljona Ivanovna”, počeo je što je mogao prirodnije. “Evo... donio sam nešto... Bolje da pođemo na svijetlo da pogledate...”

“Bože! Tko ste vi? Što želite?”

“Pa to sam ja, Raskoljnikov, donio sam zalog kao što sam obećao.”

Starica ga pogleda pakosno i nepovjerljivo. Raskoljnikova je počeo hvatati užas na pomisao kako je sve prozrela.

“Pa što me gledate kao da me ne prepoznajete?”

“Što je to?”

“Srebrna tabakera, pričao sam vam o njoj.”

“Što ste tako blijedi? Eto, i drhtite?”

“Ma groznica” odsiječe on. “Kad ne jedeš jer nemaš što...”

“Eh, kakva je to tabakera? Kako ste je samo zamotali...” zlovoljno će starica.

Okrenula se prema prozoru kako bi odmotala paket. Udaljila se malo od njega i okrenula mu leđa. On je raskopčao kabanicu i počeo izvlačiti sjekiru. Bio je strašno slab.

Nije smio čekati, zamahnuo je sjekirom, kao bez snage. Kako je Aljona bila niska, pogodio ju je u samo tjeme. Uzviknula je tiho i spustila se na pod. Podigla je obje ruke iznad glave a u jednoj je i dalje držala zalog. On ju je udario još dva puta, sve posred tjemena. Uzmaknuo je, a ona se srušila. Nagnuo se nad nju, bila je mrtva, izbuljenih očiju i zgrčena tijela.

Spustio je sjekiru kraj nje i potražio ključeve u džepu iz kojeg ih je zadnji put vadila. Bio je pribran, čak je pazio da se ne uprlja. Otrčao je u spavaću sobu, ali u jednom trenutku, dok je otključavao komodu, vratio se provjeriti je li starica možda još živa. Zamahnuo je sjekirom, ali nije ju spustio. Sigurno je mrtva. Primijetio je uzicu oko vrata na kojoj je bio novčanik pun novaca, uzeo ga je. Vratio se ključevima, ali nije uspio otključati komodu. Našao je kovčeg ispod kreveta u kojemu su bile kojekakve zlatne založene stvari, trpao je u džepove, ali nije uspio sve kad...

Čuo je kako netko hoda po sobi u kojoj je starica. Umirio se. Odjednom začuje krik i jecaj. Skočio je i uzeo sjekiru te izletio u sobu. Nasred sobe stajala je Lizaveta i zaprepašteno gledala u ubijenu sestru. Kad ga je primije-

tila, počela se odmicati i kao da je htjela kriknuti, ali nije mogla, pa on navali na nju sjekirom. Jadnica, nije ni lice zaštitila kad je krenuo na nju, pa ju je sjekirom pogodio ravno u lubanju, odmah se srušila. Raskoljnikov se zbunio, uzeo je njezin svežanj i pobjegao u predsoblje.

Sve se više bojavao i samo je želio pobjeći odande. Gađenje ga je hvatalo, ali i rastresenost i zamišljenost. U kuhinji se sjetio oprati ruke i sjekiru. Polako je počeo silaziti s uma. Želio je samo pobjeći i već je izašao iz stana, kad je začuo nekog na stubama kako ide prema njemu. Pobjegao je nazad u stan i spustio zasun. Čuo je da je netko s druge strane vrata. Pridošlica je pozvonio, a nakon nekog vremena počeo je lupati po vratima.

“Pa jesu li one unutra mrtve ili što? Aljona Ivanovna, vještice stara! Lizaveta Ivanovna, ljepotice! No gdje su?”

Pozvonio je još desetak puta. U jednom trenutku čuo se još netko na hodniku.

“Zar nema nikoga?” vikne pridošlica veselim glasom obraćajući se onom prvom. “Zdravo Koh!”

“Tko će znati. Skoro sam odbio bravu”, odgovorio je Koh.

“Što ćemo sad? Da se vratimo?”

“Naravno da ćemo se vratiti, ali baš čudno, pa sama mi je rekla kad da dođem!”

“Možda da pitamo pazikuću kamo je otišla i kad će se vratiti?”

“A što ćemo, iako ne ide ona nigdje...” on trgne još jednom vrata.

“Stanite! Vidite kako se vrata odmiču kad ih tresete? Dakle nisu zaključana, već samo zasunuta! Znači netko je unutra i ne otvara; možda su obje onesviještene ili...”

Hajdemo po pazikuću!”

Obojica krenu dolje.

“Stanite! Vi ostanite ovdje, a ja ću otići po pazikuću, tko zna što je!” reče mladić.

Koh je ostao gore, ali nakon nekog vremena je odu-
stao i pojurio niza stube.

U tom trenutku Raskoljnikov je izletio iz stana i po-
hitao van. Odjednom je začuo ispod sebe veliku galamu.
Troje ili četvero ljudi uspinjalo se stubama. Nije imao
kamo i pošao im je ususret, ali na sreću usput je naišao
na stan koji su, kad je dolazio, ličili radnici, no sad ih
nije bilo pa se sklonio na trenutak u njega. Kad je hodnik
napokon bio prazan, izašao je iz zgrade.

Znao je kako su oni sad u stanu i kako su našli tijela, te
vjerojatno već zaključili da je ubojica maloprije bio ondje,
kako je iskoristio trenutak i pobjegao.

Vratio se kući sa suprotne strane. Još je morao vratiti
sjekiru na mjesto. Nasreću, pazikuća nije bio doma, te on
vrati sjekiru na njezino mjesto. Kad je išao do svoje sobe,
nikoga nije susreo i samo se srušio na divan. Nije zaspao,
više je bio u nesvjestici. U glavi su mu se motale razne
misli i nije ih mogao zaustaviti ma koliko god se trudio.